

## Scrisori din București

(În loc de prezentare)

Destul să-l observi cum intră în restaurant, ca să înțelegi că vin din două lumi inconciliabile.

Unul a trînit cu mișcări decise ușa, a aruncat în brațele chelnerului paltonul, în mîna picolului pălăria, a distribuit o jerbă de surisuri la cîteva mese, cu atîtea nuanțe, încît filmate ar ilustra definitiv un studiu de psihologia și sociologia salutului: pe rînd arogant, indiferent, distant, protegitor, cordial, frățesc, vag, etc. etc.. Toate acestea în cîteva pîruete care au durat o clipă, în cealaltă clipă a trimis un semn masonic perechii din boxa din fund: domnul ras și chel, doamna cu părul roșu, prea fardată și cu pleptul opulent; în a treia clipă te-a văzut. Abia s'a așezat și lista pe care o așteptai de zece minute a apărut generație spontană, cași sticlele din baterie, cași mastica ce n-a așteptat să fie comandată, cași șervetul proaspăt schimbat. Chelnerul pare fericit că servește asemenea client și el pare fericit că e servit de asemenea chelner.

Celălalt, venit din capătul țării, s'a oprit clipind la ușă, ca o bufniță în fața unui reflector brusc explodat. Nu știe unde să ațîrne paltonul; nimeni nu i-l ia. S'a găsit înșirînd un picol caritabil. Rămîne răsucind între degete biletul de la garderobă. Ii faci semn. Aș! Nu te vede. Te ridici și gesticulezi semnalizările de pe front. Nimic. El supune fiecare masă la o inspecție minuțioasă, ca un inchi-zitor fiscal cîntărind după calitatea consumațiilor, veniturile sustrate fiscului.

Al oboșit pistuind, fluturînd degetele, hipnotizîndu-l cu priviri magnetice, până să te zărească. Cînd v'ați încrucișat ochii, îi ghicești în privire supărarea. Întăiu că te-ai așezat la o masă atît de depărtată de ușă, pe urmă că nu ești singur; l-al trădat, îi impui to-vărășia unui *tip*, unul bucureștean, unui străin. Până să ajungă la tine a ciocnit un chelner cu un serviciu de supă, a luat înainte etola unei doamne rezemată pe spătarul unui scaun, s'a infundat într'un loc unde două mese apropiate au pus o barieră și îl silesc să facă

parcursul îndărăt. Când se așează pe scaun e leoarcă de nădușeală. Aceasta n'are să ți-o lerte niciodată.

Il prezinți. Se uită la *tip* cu ochii unui cățel de porțelan. Tipul l-a întins mina neglijent, fără să întrerupă povestirea începută. Cuta dintre sprincenile prietinelui din provincie s'a adâncit încă de un milimetru. Ulcerat de puțină atenție a *tipului*, a pierdut desăvârșit pofta de mâncare. Cetește lista profund: textul românesc și textul francez, coloana de prețuri. Poate memorează cifrele ori poate le adăunează ori poate le socoate elementele unui poem constructivist. Când a terminat de cettit tot, până la lichioruri, vinuri strălune, șampanii și reclame, comandă o supă de tăței (care nu e pe listă N. A.).

Are umbrela între picioare. Il incomodează. Umbrelă cu un prea frumos cap de rață sculptat în fildeș. O mută când la dreapta când la stînga; a uitat s'o lase la garderobă și nu știe unde s'o razeme.

Vorbînd, *tipul* observă, face un semn mut picolului: „la umbrela domnului!” Picolul se execută; prietinel din provincie privește după utilul suvenir de familie, căruia străbunicii îl spuneau parasol și el acasă îl zicea cortel, îndoindu-se desigur că are să-l mai revadă vreodată. Francmasoneria aceasta l-a demoralizat complet. Până acum minile erau ocupate cu umbrela; libere, nu știe ce să facă cu ele. Frămîntă cocoloși de pîne, îl clădește în capricioase și efemere piramide, care nu vor dura cît a lui Keops. Comanda lui nu vine. Supă de tăței nu se află. A cerut scrob. Chelnerul n'a înțeles. Cine știe ce preparat de alhimie culinară pregătește acum bucătarul. Prietinel din capătul Moldovei va spune că e iarăși o conspirație diabolică împotriva lui. Regret că n'am profitat de ezitarea chelnerului să-l explic că scrob=jumări.

— Il spuneam eri lui Minu... își amintește *tipul*, turnînd mameioneza peste cegă.

— Minulescu, încerc să-l pun în curent pe prietinel din provincie. Prietinel păstrează figura pietrificată.

— Zic: Minule, frumos manechinul tău sentimental, pirandelist, modern, caustic, dar trebuie să recunoști că mare parte din succes îl datorești și Mărioarei...

— Volculeasca, stăru a complecta spre lămurirea prietinelui din provincie.

Prietinel a devenit stană de piatră până la briu.

— Apropos, nu pierde ocazia să-l vezi pe Puiu...

— Iancovescu, îmi continui oficiul.

Prietinel e pietrificat până la talpă.

Și tot așa cu Istrate (Micescu), Corneliu (Moldovanu), Dorina (Heller), Jean (Manolescu Strunga), Ionel (Vulturescu); defilează o jumătate de București, *tipul* e prietin cu toți, l-a văzut eri, ori alaltăeri cel mult acum două zile; le-a spus ceva, i-au spus ceva. Prietinel din provincie numără becurile, își pipăie cravata care l-a sărit peste buton, se desinteresează ostentativ de asemenea conversație, frivolă și deșartă.

*Tipul* a terminat, împinge farfuria cu spiralele cojilor de mere:

— Mă iertați o clipă... Numai două cuvinte: un răspuns unui prietin!—arată spre perechea din boxă: domnul chel și doamna cu părul roșu și sinii opulenți.

— Cine sînt?—întreb.

— Titl... (restul nu importă; însfîrșit „Titl“). El un bălat ideal, dar ea! Puah!

Ca să arate cine e ea, ridică mîna dreaptă, unește două degete și le depărtează brusc, lăsînd să cadă o ploșniță invizibilă.

Rămăs numai cu mine, prietînul din provincie se desmeticește, școs din refrigerent. Ca un melc agită întălu cornițe prudente, pe urmă se animează. Se animează ca să-mi arăte că de două zile de cînd e în București, încă odată a avut vreme să se desguste de viața de aici, de prețuri, de bodegi, de restaurante, de rochiile prea scurte și de pulpele prea goale, de piesele teatrelor, de aroganța chelnerilor, de impertinența birjarilor, de edițiile gazetelor, de *tipi* de speța celui cu care m'a găsit la masă; de toate cite și-le amintește folletînd memoria. E pitoresc și în vervă. Il regăsesc. Căci prietînul meu din provincie e incomod, dar delicios. Cînd e vorba să maltrateze Capitala e nesăcătuit de haz. Fiîndcă vine dintr'un tîrg unde bunicile mai păstrează încă napoleonii într'o cutie veche de pudră, a cărei marcă nu mai există demult, Capitala i se pare Sodomă de desfrîu și risipă. Fiîndcă poartă ciorapi de lînă și ghetă de ghemț, e supărat pe pantofii de iac ai bucureștencelor. Fiîndcă l-a țîșut la ușa un cerber dela Minister două ore închiate; n'a vrut să oprească un birjar deși liber și l-a servit fără entusiasm un chelner, se simte aici pe teren ostil.

S'o recunoaștem. Cea dintău iritare a provinciakului provine dela constatarea că abia descins în gara de Nord, s'a neantizat în anonimă. În urbea sa era un personagiu, chiar dacă exercită modesta funcție de arhivar al primăriei. Era cineva, salutat de birjar, de băcan, de agentul percepției. Era cuconu Costică ori domnu Ionescu. Aici e un trecător înghițit de puhoiul străzilor. Toți îl ghiontesc, clacsonul automobilelor îl alungă cu amenințări agresive pe bordura trotuarului cînd vrea să traverseze, portarul hotelului îl tratează cu autoritate de tutor, chelnerița îl vorbește fără respect și-l face propunerii scandaloase, care-l offensează demnitatea de părinte de familie. Conu Costică sau domnul Ionescu a devenit un număr statistic, într'un total de un milion. În Capitală situația socială se cumpără la un ghișeu: un bilet de fotoliu de orchestră și un veston negru, te face egal cu orice multimilionar și superior chiar multor „personalități”, intrate cu bilet gratuit, mai la coadă, în băncile presei. Capitala e democrație și egalitară. Adevărata tiranie a prejudecăților durează numai acolo, unde fiecare mișcare e spionată de ochiul vecinului, unde te ilustrezi și durezi în memoria contemporanilor prin simplul fapt că te-ai născut într'o anumită casă pe anumită stradă, unde starea civilă a fiecăruia e catalogată în toate capetele cetățenilor, unde fiul popoi, chiar ministru ori ministeriabil, rămîne tot „feciorul popei dela Vovidnea, îl știm noi cite parale face”!

Le spun acestea și supărarea prietînului crește.

Ștît nevoit atunci să amintesc că nu rostesc adevăruri nouă, repet ceiace scria fiului său, despre provincie, Racine la 5 Iunie 1695. Deci cam demultîșor poveste.

Prietînul fugulase buzele a desgust. Am înțeles că pentru dînsul și Racine e pierdut, ca subsemnatul, care s'a ticăloșit pînă la a face elogiul Capitalei.

Restul serii a trecut. Mai cu samă că s'a întors celălalt prietîn: *tipul* odios de autentic bucureștean, cel mai minunat exemplar de camarad, împărțînd în dreapta și-n stînga bilețele de recomandății, bilete de teatru, măcar ultima anecdotă cînd n'ai nevoie de altceva; tutuînd oameni al căror nume nu și-l mai amintește, alergînd

ziua la procese, la cinci cealuri dansante, seara la teatru, noaptea la cabaret, prezent la Cameră și la curse, la un minister și la vernisagiul unei expoziții, la Capșa și la Elisée, la conferințele institutului social și la ciobă de burtă; în servietă amestecînd dosarele cu ultimele volume ale lui Grasset, cunoscut de chelnerii a cinci restaurante, cinci bodegi și cinci cabarete, oprindu-se la colțul străzii, la două noaptea, cu reverul hainei pătat de pudra de pe brațele dansatoarelor, să discute încă despre modernismul ripolinat al lui Morand ori Giraudoux, iar adouazi la bară invocînd cine știe ce obscură jurisprudență a Casației și cine știe ce comentariu savant de jurist: prodigios pachet de nervi și elastică ascuțime de minte ca o lamă călită în toate contrastele acestui hult București.

Cînd am eșit, în ceața nopții, clădirile din Piața teatrului apăreau estompate ca imense fregate în bramele arctice. Tipul a făcut un gest cu bastonul: trei mașini au acostat trotuarul. Se ghicea că regretă că nu se poate urca în toate trei, atît de mult ține să nu contrarieze pe nimeni. A apucat la Sud, prietinelui meu la Nord. La despărțire, confidențial mi-a arătat cu semn mît ce face el cu asemenea tipi, ca cel din astăseară: a ridicat mîna dreaptă, a unit două degete și le-a depărtat brusc, lăsînd să cadă insecta invizibilă. Dar nu-l prindea. În loc de ploșniță am crezut că dă drumul unei broaște țestoase, atît de greolu și de stingaciu fu gestul parodiat.

S'a depărtat cu umbria lui cu cap de rață, cu galoșii și ciorapii de lînă, înghițit de ceață, insultat de stridentele strigăte ale ciacsoanelor, l-am văzut traversînd piața cu pași precauți ca un om care intră în apă ferbinte.

Pe urmă am fost prins de remușcare. De ce l-am oțărit sufletul, și fără aceasta acru? Acum desigur nu poate dormi în camera de otel, cu neobosita rumoare a străzii sub fereastră, cu pașii și șoaptele ce pe culuoar, cu risetele întîrziatelor care greșesc ceva, cu chelnerița care bate să întrebe dacă nu mai „are nevoie de ceva“. Cu să-l iubești într'adevăr, trebuie să l regăsești acasă, în *tiîna* unde viața se desfășoară lent și monoton ca eternitatea, în *cerdacul lui*, unde își bea cafeaua *lui*, cetînd ziarul *lui*, privind după acela flori-e grădini *lui*, pe care el le-a sădit, le-a plîvit, după a căror efimeră existență măsoară succesiunea anotimpurilor. Acolo e el întreg, toată finețea îi revine, viața o judecă în aforisme subtile, haina nu mai e demodată, nici gestul stingaciu, iar ciorapii de lînă nu-l mai observi.

Dar ce va isbuti oare să concilieze vreodată antagonismul dintre provincie și Capitală? Procesul e vechiu și general. Pomeneam epistola lui Racine. Durează însă de pe vremea Lutefiei. Pentru restul țării și la toate țările, întotdeauna Capitala a apărut un Babilon al tuturor pierdițiilor, fiindcă trecătorul de-o zi ori de-o săptămînă e izbit de impresiile de suprafață, de frivolitatea citorva bulevarde, de îmbrăcămintea ori dezbrăcămintea citorva femei, de risipa metecilor. Căci după cum cel mai acuu parisiens se recrutau odinioară din Provența și acum din toate neamurile lumii, bucureștenii premierelor, curselor și cabaretelor se recrutează din rezerva provinciei, ca armata lui Moș Teacă, din civili. Amestecul limbilor dintr'un local de noapte, între orele două și patru, te face să te crezi pe rînd, cînd la Cernăuți, cînd la Oradea, cînd la Chișinău. Dincolo de dinșii, o lume necăjită, își trăește viața obscur, fără nimic demonic—și oroare! după moștenite tradiții.

Norodul Bucureștilor, cu niștele mărginașe și cu moravurile lui speciale n'a alimentat decât cronică satirică. Caragiale, Cazaban, Brăescu;—merita însă și altceva. Contrastele strivesc sufletele și în drame, nu numai sub aspectul comic. Pe acelea cine le va scrie? Capitala merită să fie reabilitată. Dar scriitorii născuți în provincie, debarcați aici, tinjesc în nostalgia urbiilor natale, văd din viața Bucureștilor numai momentele grotesti; iar poeții născuți în Capitală n'au observat nimic din viața ei reală, n'au prins ritmul ei; cînd se inspiră din atmosfera urbană, iau drumurile bătute de poeții marilor capitale apusene, fără măcar să localizeze absintul care aici e mastică și țuică, și foburgul, care aici e mahala.

Sînt urîți Bucureștii, cu amestecul de Orient și Occident, cu străzile sparte, cu Opera de unde leșind cu ochii orbiți de lumină calci în bălți coclite din cealaltă toamnă, cu tramvaiele cu caii tălăngăniind noaptea hide cutii tirite pe șine. Dar în începutul primăverilor, cînd soarele ostenit, venit de foarte departe, dela Nisa unde își va fi petrecut iarna, plesnește mugurii tellor de pe bulevarde, toată murdăria ulișilor inmiasmate se pierde. Atunci femeile Bucureștilor sînt toate frumoase și tinere, cu mersul elastic; bărbații au figurii luminate fără pricină, știu bine că au uitat că mai au undeva creditori. Cîteva mese scoase pe trotuar și umbra olendrilor în cutiile de lemn: iată toată primăvara de aici. Miroase a mititei și a saramură de caracudă, biție discordant chitara lăutarilor; dar oamenii care se mulțumesc cu atît de puțin și-și găsesc fericiri atît de efimere, să merite oare numai mușcătura înveninată a unei satire?

Ca să înțelegi ritmul și sensibilitatea acestei vieți, trebuie să te întorci îndărăt, la vechii București ai estampelor, așa cum l-au prins gravorii streini în trecerea lor prin principatul Valah. Subț poizghita superficial occidentală, stă comprimată și vie încă, tradiția Orientului. Îmi amintesc că acele estampe vechi seamănă aidoma cu priveliștea unor orașe ale Cadrilaterului: Cavarna de plidă, pare și astăzi o mahala bucureșteană desenată de Raffet ori Bouquet, cu cișmele ca acela dela Filaret, de unde Dinu Păturică, eroul lui Nicolae Filimon, ciocolul cel nou, cumpăra pentru postelnicul Andronache Tuzluc, ciocolul cel vechiu, apă boierească de un taler pe zi, încărcat la socoteală cu doi.

La stările de pe vremea lui Caragea ori a lui Alexandru Constantin Moruz, ești silit să te întorci ca să cetești fizionomia Bucureștilor de azi. Rădăcinile sînt încă înfipite acolo. Romanul lui Nicolae Filimon e încă actual, nu prin eterna poveste a ridicării noulor ciocoli și prin prăbușirea celor vechi, ci prin năravurile și tradiția supraviețuind subteran, occidentalizării care a schimbat doar podul Mogoșoaiei în Calea Victoriei.

Cînta un calemgliu serenade Cherei Duduca; Chera Duduca există încă, numai că serenada sună altfel. Există și Riramelele Arghira, Rozalina, Kalmuca, firește cu nume occidentalizate. Și bucatele cu cheltulală; chialapurile, iahnile și plachile, craii umpluți cu stafide și coconari, papornîța cu anason de Chio, chiar tămîlosul e tot de Drăgășani. Iar în larma țambalagilor, nu se deslușește oare ecoul metarhanelor și tumbelhelurilor, în jurul cărora se aduna gură-cască în ziua cînd se îmbrăca un nou boiler și în poarta curții domnești, Bași Bulucbașa striga numele și rangul boeriei?

În sala de bal a domniței Ralu, la cișmeaua roșie, protipendata.

dansa menuet, cracoviana, cotillonul, valsul și ecosezul; la mahala, gloata se mulțumea cu pristoleanca, chindia și zoralla. Să fie timpurile atât de departe? Mahalaua popel Darvaș, se numește numai altfel: în locul Marghioalei, nevasta Serdarului Dumitrache Bogdănescu dela teatrul de scinduri la curtea banului Manolache Brîncoveanu, joacă la Național, ori la Teatrul Mic ori la Regina Maria, artiștele slăvite ori înjurate de cronicarii dramatici: în locul spectatorilor veliți boieri cu bărbile albe, îmbrăcați cu antereu de suval alb cu vârgulițe de fir, cu fenuenea de buhur ca palul griului și cu giubea de zuf albastru, vremea a rînduit în fotoliile de orchestră și în loji, spectatorii mai puțin veliți, cu mustățile rase și cu chelli; iar la scară în loc să aștepte butciile și caritele, așteaptă doar Flaturile și Rolisurile. Aceștia însă sînt strănepoții acelor. Ceva din singele mort trecut în vinele villor. Chiar setea de lux a Capitalei, o găsești moștenire veche în năravurile epocel, aspru mustrate în pitacul domnesc, din leatul 1794, al lui Io Alexandru Constantin Moruz, voevod și domn țării românești, propind vinzarea de flude și lîmaș, zadetică în cusături și basmale „lucruri ce pricinuesc cheltuială zădarnică și o stingere de obște”, făcute zapt la camara domnească și scoase din țară afară. Că în loc de hataia de Veneția, camohaș sadea, sandal elanfes, narez pungluc, tulpan mosc, șal de India ciceacilu, cetarli și gazil de Bruza, ghiordane de diamant, rubin și matostat, caoflîțe de aur; Chera Duda și Kiramelele contimporane, se aprovizionează tot din Lipscani și de pe podul Mogoșoarei, cu alte podoabe purtînd alte etichete, deosebirea rămîne fără însemnătate. Năravurile poartă doar alt nume, cași oamenii. Dar năravurile sînt tot acele, și oamenii tot același.

În zilele de paradă, cînd măhălăii desfundate revarsă gloata pe Calea Victoriei să caște gura la desfășurarea defilărilor filmate de serviciul geografic al armatei, în norodul asudat și ghiontindu-se, cași în soldații bătînd talpa în asfalt, recunoști strănepoții norodului care se îmbulzeau în jurul palatului domnesc, cu pridvoare largi, unde voevodul se întindea pe divan să-și bea cafeaua și să-și sugă ciubucul, și recunoști strănepoții catanelor spătărești cu mintene, poturi și ghebe cu găetane, a călăreților polcovnicești, a tălpașilor dorobănțești cu chivere și cimpoale, a scutelnicilor spătărești, a seimenilor călări cu haine roșii și moțuri galbene, scoși să defileze pe podul Mogoșoarei, în ziua de sfîntul Gheorghe, patronul de atunci al țării românești. Nume schimbate, porturi schimbate; dar viața prelungindu-se.

Nu au Bucureștii o tradiție?

N'a descifrat-o încă nimeni. Dar ea durează, și toată rezistența la occidentalizare, care dă Capitalei înfățișarea eterocilită și pito-rească, va să fie căutată acolo, în trecutul acela al meterhanelor și chialapurilor, al Cherei Duda și al postelnicului calic, Andromache Tuzluc.

Așteaptă numai un alt Niculae Filimon să înoade firul, cu o cronică a vremilor, care nu sînt nici mai bune nici mai rele de cum au fost toate vremile. Până la venirea întrîzlată a acelui, vom însemna aici, măcar gesturile trecătoare ale viitorilor eroi. Vor fi firește notațiile grăbite și fără pretenție, ale unui simplu jurnalist.

20 Ianuar

Cezar Petrescu